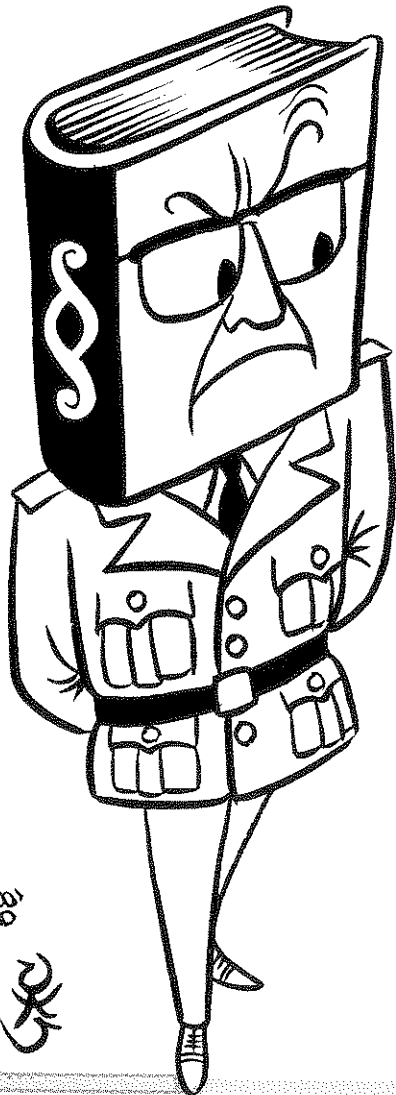

כיצד להימנע מפרסום לשון הרע

גבריאל שטרסמן

מדריך שימושי לעתונאי

מהי
כל מ
וכדו
שבכו
1965
שפרט
כולם
לו *
מז
לב *
לס *
בכ
לב *
"אדם"
או עי
קובלי
שו
כלומר
כלל צ
תשובו
אדם א
שהיוע
שכזו.
תביעה
שעמו
אפל
הפרסו
להורה
שישה
אותה
במל
לפני ס
רשאים
לאחר כ
ואיל
בני-אדו
כתב אי
המת או
במקרים
כדי
בעל-פד
אחר. ני
מאחריו

68
GK

מהי לשון הרע

מכל מקום, בכל העניינים האלה אין לעתון שום מעמד בכורה על פני מפרסם אחר.

לכאורה אין לשון הרע, אפילו יש בה כדי לבזות, להשפיל וכדומה, בפרסום המיועד לנפגע בלבד וגם מגיע אליו בלבד. כלומר, אם אדם אומר או כותב לזולתו בלבד דברים משפילים ומעליבים, אין בכך לשון הרע. מכאן ברור, שבכל מקרה שבו לשון הרע היתה מיועדת למישהו זולת הנפגע, או שהגיעה אליו גם בלא שהיתה מיועדת אליו, דנים אנו בפרסום. במקרה זה צפוי המפרסם למשפט אזרחי או למשפט פלילי, לפי הנסיבות.

על כל פנים, החוק מניח לטובת הנפגע שלשון הרע בכתב, גם אם כוונה לנפגע בלבד, אך "לפי הנסיבות" עשויה היתה להגיע לאדם אחר, דינה כפרסום. החוק קובע עוד לטובת הנפגע, כי אין חשיבות לשאלה אם לשון הרע הובעה במישרין ובשלמות, או אם היא משתמעת מן הפרסום או מנסיבות חיצוניות. היסוד היחיד שהחוק קובע לטובת הפוגע הוא, שאם עולה בידי להוכיח שפרסם אמת ושהיה בה עניין ציבורי (כפי שיוסבר להלן), אין צורך להוכיח את אמיתותו של "פרט לזואי, שאין בו פגיעה של ממש" בנפגע.

נטל ההוכחה לפי חוק זה שונה מרוב החוקים. התובע חייב להוכיח למעשה רק את הפרסום ואת תכנו. במקרה של לשון הרע בעל-פה, יהיה עליו להביא עדים, ששמעו את מה שבעיני התובע הוא לשון הרע עליו. אשר לפרסום בכתב, די לתובע שיגיש לבית המשפט עותק של עתון (עותק — הכוונה לפרסום המקורי! לא די שתובע יגיש תצלום של עתון או קטע של ידיעה שנתפרסמה) או דבר-דפוס אחר המופץ ברבים, שבו נדפסה לשון הרע. משהוכיח התובע את עצם הפרסום וטען, כי היה בו כדי לבזותו או לפגוע בו כאמור לעיל, יצא ידיו חובתו. בשלב זה מוטלת על הנתבע החובה להוכיח, כי גם אם פרסם את מה שהוגש לבית המשפט כראיה, אין מקום לחייבו בדין.

ושוב עלינו לתת את הדעת על כך, כי מדובר בפרסום שהגיע לידיעת הזולת ולפיכך הוא חל גם על מכתבים. אמנם, בדרך כלל אין אדם נותן את דעתו בעת שהוא מתכתב עם חברו, שמכתב כזה עלול להגיע לעיניו שלא אליהן נתכוון הכותב. ברם מעבר לנושא של אפשרות פגיעה בפרטיות, לוקח הכותב על עצמו את הסיכון שהוא מוציא לשון הרע במקרים מסויימים, במיוחד אם הוא יודע או יכול היה לדעת שאת המכתב יפתח מישהו, שאינו המכותב בעצמו.

לשון הרע כעילה לתביעה אזרחית וקובלנה פלילית

בדרך כלל אפשר לומר, שלשון הרע היא עוולה אזרחית. עוולה כזו מוגדרת כפרסום לשון הרע לאדם אחד לפחות זולת הנפגע. כלומר, אין די בכך שהפוגע מעליב את הנפגע באזניו או בפניו בלבד. חייב להיות עוד אדם אחד לפחות שישמע או יקרא את הפרסום הפוגע. במקרה של עוולה אזרחית כזו, רשאי הנפגע לתבוע בגינה בעיקר פיצויים וצו מניעה. צו מניעה שכזה יכול לאסור על הפצה של עותקי הפרסום המכיל את לשון הרע או את החרמתם, והוא יכול לחול לא על המפרסם בלבד אלא על כל אדם — גם אם לא היה צד למשפט — המחזיק בפרסום האמור לשם מכירה, הפצה או חסנה.

כל מה שמצא בעבר את ביטויו במלים כמו "דיבה", "לעז", "השמצה" וכדומה מונחים משפטיים (כולל הבחנה בין דיבה שבעל-פה לבין זו שבכתב), מוגדר היום הגדר היטב בחוק איסור לשון הרע, תשכ"ה — 1965, שתוקן פעמים אחדות. בחוק זה מוגדרת לשון הרע כ"דבר שפרסומו עלול" לעשות אחד מן הארבעה שלהלן או אחדים מהם או את כולם:

- ★ להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבזו או ללעג מצדם;
- ★ לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו;
- ★ לפגוע באדם במשרתו, אם משרה ציבורית ואם משרה אחרת, בעסקו, במשלח ידו או במקצועו;
- ★ לבזות אדם בשל מוצאו או דתו.

"אדם", לצורך חוק זה, כולל "תאגיד", למשל בנק מסוים, חברת העופה או עיריה. לפיכך, בנק או חברה או עיריה יכולים להיות תובעים או קובלים במשפט לפי חוק איסור לשון הרע.

שונה המצב לגבי הוצאת לשון הרע על חבר בני-אדם, שאינם תאגיד, כלומר ציבור בלתי מוגדר של אנשים. למשל: האם תיתכן לשון הרע על כלל ציבור העתונאים, או על עורכי-הדין, או הרופאים? בחוק יש על כך תשובות ברורות לחלוטין: אפשר בהחלט להוציא לשון הרע על חבר בני אדם אולם רק כעבירה פלילית, ורק היועץ המשפטי לממשלה (או מי שהיועץ המשפטי הירשה לו), רשאי להאשים בשל הוצאת לשון הרע שכזו. כלומר, הציבור הנפגע או מישהו הנמנה עמו אינו יכול להבוע תביעה אזרחית או להגיש קובלנה פלילית פרטית בשל הפגיעה בציבור שעמו הוא נמנה.

אפשרי, שאדם נפגע על-ידי לשון הרע ונפטר תוך שישה חדשים מאז הפרסום. במקרה כזה מתיר החוק לבן-זוגו של המת שנפגע, לילדו או להורהו — ואם לא היו כאלה, ההיתר הוא לאח או לאחות — להגיש תוך שישה חדשים לאחר מותו של הנפגע תובענה או קובלנה פלילית בשל אותה לשון הרע.

במקרה שבו הגיש אדם תובענה או קובלנה בשל לשון הרע ונפטר לפני סיום הדין, רשאים בן-זוגו, ילדו או הורהו — ואם לא היו כאלה, רשאים אחיו או אחותו — להודיע לבית המשפט, תוך שישה חדשים לאחר מותו, על רצונם להמשיך בתובענה או בקובלנה והמשפט יימשך. ואילו דינה של הוצאת לשון הרע על מת כדין לשון הרע על חבר בני-אדם: גם במקרה כזה תיתכן לשון הרע רק כעבירה פלילית, ולא יוגש כתב אישום בגינה על-ידי היועץ המשפטי אלא לפי בקשת בן-זוגו של המת או אחד מילדיו, נכדיו, הוריו, אחיו או אחיותיו. נראה שמדובר רק במקרים, שבהם תוכח הכוונה לפגוע בפרסום לשון הרע.

כדי למנוע ספק קובע החוק, כי פרסום יכול להיות הן בכתב והן בעל-פה, הן בדפוס, הכולל ציור והן בדמות, תנועה, צליל וכל אמצעי אחר. ניסוח זה מותיר למעשה לנתבע מעט מאד הגנה ואפשרות להתחמק מאחריות.

עתיד מפורשת "לא יפרסם אדם" ובהמשכו התנאי "אם יש בפרסום כדי להשפיע".

אולם כשהנושא נדון בערעור התהפכה הקערה על פיה. בפרשת "הגביר", ספרו של העתונאי אריה אבנרי על איש העסקים והח"כ לשעבר אברהם שפירא, פסק השופט ד"ר אהרון ברק כי "אין לקיים חופש ביטוי ואין אפשרות להעניק לחופש הביטוי את מקומו המרכזי בשיטתנו, אם ניתן יהיה, בדרך של ציווי — למנוע פרסום, וזאת בטרם הכרעה בדבר אחריותו של המפרסם. משטר צווי מניעה כזה יפגע בחיפוקדה של העתונות, הספרות, השירה ושאר אמצעי הביטוי." נכון ש"בדרך כלל מניעה עדיפה על ריפוי. אך קיימים מצבים בהם עיקרון זה חייב לסגת כנגד אינטרס ציבורי עדיף ממנו." אינטרס זה הוא חירות הביטוי. צו מניעה האוסר פרסום, שהתובע, בית-המשפט והציבור, אינם יודעים את האמור בו, פוגע בחופש הביטוי ואינו עולה בקנה אחד עם מקומו המרכזי של עיקרון זה בשיטת המשטר הישראלית. צו כזה אין להצדיק בחברה דמוקרטית אלא אם כן ברור, כי אין לנתבע כל הגנה של ממש.

כמו כן רשאי בית המשפט לחייב את הנתבע לפרסם תיקון או הכחשה של מה שמהווה לשון הרע, והוא רשאי לחייב את הפוגע לפרסם גם את פסק-הדין שניתן נגדו, בחלקו או בשלמותו ועל חשבוננו של הפוגע. עם זאת, בהיעדר הוראה אחרת מבית המשפט, לא יחול צו מניעה או חרמה שכזה על החזקת עותק של הפרסום על ידי הפרט או בספריות ציבוריות ובארכיונים.

חשוב מאד לזכור תמיד, כי לשון הרע אינה רק מידע שנתפרסם, אלא גם מידע שטרם נתפרסם.

אמנם, ברוב המקרים תובע אדם את זולתו על לשון הרע ודורש תשלום פיצויים, שהרי ברוב המקרים מדובר בתביעה לאחר שהפרסום כבר נעשה. אולם יש חריגים וכבר אירע, שמי שראה את עצמו נפגע-כוח על ידי פרסום שטרם ראה אור, ספר או עתון, פנה לבית המשפט וזכה בצו מניעה, האוסר את הפרסום בשל כך בלבד שהפרסום עלול ליפול במסגרת הגדרת לשון הרע. "עלול" הוא לשון עתיד, המתייחס למה שיקרה ולאוו דווקא של מה שקרה (ראה גם בעניין "סוב יודיצה", שם מדובר בלשון

המחוקקים — חברי הכנסת

למרו
לעיל, י
לשון ה
כלאחר
אזרחית
במקרה
הנפגע
כרם,
במסגרת
המוטל
סדר
פרסם
לעשות
תביעה
בפרסום
עבירה
הנתבע,
במשפט
למש
בשמו ה
המשפט
מאשר ב
החולק
להוכיח
שפרסום
הוכחת
התובע
ברבים,
פוגע. אי
כי הוכר
במשפט
המשפט
האחראי
הרע. ככ
הפלילית
מבחי
מתכוון
הכמעט
הפרסום
העבירה
לעבירה
האזרחי
ההכר
את האי
להתחש

החופש האישי וחופש הביטוי נסוגים כאשר קיים רצון לפגוע באחר; כאשר המפרסם פועל מתוך כוונות רעות ומזימות ארסיות; או כאשר מן הפרסום עולים הזדון והרשעות. כאשר הפרסום אינו נעשה מתוך מטרה של פגיעה באחר, גם אם הפגיעה מסתברת ברמת ודאות גבוהה, לא קיים אותו אינטרס ציבורי המצדיק הטלת אחריות פלילית בנוסף לאחריות האזרחית.

ההגנה המוחלטת: אמת ועניין ציבורי

הדרך הקלה ביותר להימנע מפרסום לשון הרע, העלול להביא להוצאה כספית ניכרת כפיצוי לנפגע מן הפרסום, היא לפרסם אמת שיש בה עניין ציבורי. צירוף כפול זה, הוא הנותן למפרסם, למעשה, הגנה מוחלטת מפני תביעה משפטית.

אולם מחוקקי חוק לשון הרע חשבו גם על אפשרויות, לפיהן יתפרסם דבר שאינו אמת או שהוא אמת אך אין בה עניין ציבורי או שאין אינו נכנס למסגרת שתי ההגדרות גם יחד ועם זאת יהיה המפרסם פטור לחלוטין מסכנה של תביעה משפטית. אפשרויות אלה מעוגנות ברשימה המצויה בחוק והמכילה פרסומים, שאינם נותנים לנפגע עילה לתביעה נגד המפרסם, אפילו נפגע בפועל מן הפרסום (על אלה להלן).

אין אפוא ספק, כי מי שמבקש להבטיח לפני פרסום דבר מה, שהפרסום הוא אמת, עליו לבדוק את העובדות. ובכלל, מהם אמת ועניין ציבורי לצורך חוק איסור לשון הרע? וכיצד בודקים את הדברים? העובדה שהטענות הנטענות נגד הנפגע הן כשלעצמן — כל אחת מהן — אמת, עדיין איננה מטהרת אותה מהיותה מוציאה שם רע אם יסתבר, למשל, שהעובדות שנטענו הן רק חלק מהאמת; אם התוצאה המצטברת של אותן עובדות, שהן חלק מהאמת, יוצרת תמונה מסוימת ואילו חשיפת האמת כולה (כלומר עובדות נוספות שלא הובאו) היתה יוצרת תמונה שונה — יש בכך משום הוצאת שם רע. במקרה זה לא תועיל לנתבע הוכחת אמיתותה של כל אחת מהעובדות שהובאו.

לא כל שכן, שאסור למפרסם להפליג על כנפי דמיונו, גם אם הוא מאמין שחלה עליו חובה חוקית או חברתית לפרסם כאמור. היה מקרה, שבו סיפר חבר המושב דובב לתושבים, שהוא ראה "מכשפה". אכן, הוא ראה תופעה מסוימת שהפחידה אותו, אולם בעתוניה הופיעו דברים שכאילו אמר ולא אמר. "על כך שהתובע ראה מכשפה הורכבו עובדות נוספות כדי לשוות לסיפור אופי מוחשי. אך דברים אלה לא נאמרו לעתונאי. העתונאים שמעו סיפור כללי והוסיפו נופך עסיסי לסיפור, פסק בית המשפט במקרה זה. התיאורים הפלסטיים שתוארו בעתוניהם אינם פרטי לוואי שאין בהם ממש, אלא דברים שיש בהם הוצאת לשון הרע, קבע בית המשפט.

כשמדובר בטענת אמת הפרסום, עשוי הנתבע להידרש להביא כמות הוכחה, שמירתה תעמוד ביחס מתאים לרצינות תוכן הדיבה. בכל המשפטים האזרחיים, מידת ההוכחה היא זו של נטיית מאזן ההסתברות ובמסגרתה של מידת הוכחה זו. על-פי מבחנים של שכל ישר, כמות הראיות שיש בהן כדי לשכנע את השופט בנטייתה של ההסתברות, קשורה במהותו ובחומרנותו של הנושא. מבעל דין, המבקש לייחס ליריבו ביצוע עברות רציניות, המטילות עליו סטיגמה שיש עמה משום קלון,

למרות שהוצאת לשון הרע היא בדרך כלל עוולה אזרחית, כאמור לעיל, יש מקרים שבהם מגיש אדם קובלנה פלילית נגד זולתו. אימתי לשון הרע נכנסת להגדרת "עבירה פלילית"? כאשר הפרסום לא נעשה כלאחר יד או בחוסר זהירות, אלא ככוונה לפגוע. במקרה של עוולה אזרחית, די שאדם אחר זולת הנפגע היה עד ללשון הרע. בניגוד לכך, במקרה של עבירה פלילית יש להוכיח, כי לפחות שני בני אדם זולת הנפגע היו מי ששמעו או שקראו את הפרסום הפוגע.

ברם, כאשר הפרסום הפוגע מייחס לתובע מעשה פלילי — בין במסגרת עוולה אזרחית ובין במסגרת עבירה פלילית — מידת ההוכחה המוטלת על הנתבע עולה על זו החלה עליו במשפט אזרחי.

סדר הדברים הוא זה: כאשר עולה בידי התובע להראות, כי הנתבע פרסם על אודותיו דבר, אשר יש בו כדי "להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם", הרי הוכיח לכאורה את תביעתו. בשלב זה על הנתבע להראות, כי "הדבר שפורסם היה אמת והיה בפרסום עניין ציבורי." זו הגנה טובה. אולם אם הפרסום ייחס לתובע עבירה פלילית, כי אז לא רק שנטל הראיה בעניין טענת ההגנה הוא על הנתבע, אלא עליו להוכיח את הגנתו במידה העולה על הרמה המקובלת במשפטים אזרחיים.

למשל, טענת תרמית או מעילה היא טענה רצינית, בעלת גוון הפוגע בשמו הטוב של האדם שנגדו היא מכוונת. לפיכך טבעי הדבר, שביט המשפט הנתקל בטענה כזאת ידרוש מידת הוכחה יותר גדולה וודאית מאשר בסוגי משפטים אחרים, בעלי אופי פחות חמור.

החוק מאפשר הגשת קובלנה שכזו, אולם כדי להצליח בה על הקובל להוכיח לבית המשפט, כי המפרסם התכוון לפגוע בנפגע. מכאן ברור, שפרסומה של לשון הרע לצורך הוכחתה במשפט אזרחי אינו מצריך הוכחת "מחשבה פלילית" כמו ברוב המשפטים הפליליים. כל שעל הנתבע להוכיח, כל אימת שמדובר בעתון או בדבר דפוס אחר המופץ ברבים, הוא שהפרסום נעשה בהם. החוק כבר מניח, כי הפרסום היה פוגע. אין גם צורך להוכיח שום נזק ממשי כדי לזכות בתביעה שכזו, אם כי הוכחתו עשויה לסייע לתובע לזכות בפיצויים מוגדלים. כלומר, במשפט אזרחי לפי החוק לאיסור לשון הרע על התובע להוכיח לבית המשפט מעט מאוד. עליו להוכיח כי הפרסום נעשה, כי הנתבע הוא האחראי — או אחד האחראיים — לפרסום וכי היתה בפרסום לשון הרע. במשפט פלילי לעומת זאת, חייב התובע להוכיח את המחשבה הפלילית של הנאשם.

מבחינה משפטית יש פה בעיה מסוימת, בפני שההלכה היא, שאדם מתכוון תמיד לתוצאה הטבעית של התנהגותו. כלומר, התוצאה המיידית הכמעט ודאית של פרסום לשון הרע, היא פגיעה באדם שאליו מתייחס הפרסום. אולם בהוסיפו לעוולה האזרחית שבפרסום לשון הרע גם את העבירה הפלילית, לא ביקש המחוקק להשוות בין השתיים אלא להוסיף לעבירה הפלילית ממד נוסף המצר את היקפה לעומת חברתה, העוולה האזרחית, ולעשותה מכשיר בידי הנפגע רק במקרים קיצוניים.

ההבחנה נובעת מן האינטרס הציבורי, החייב לקחת בחשבון לא רק את האיוון בין חופש הביטוי לבין זכותו של אדם לשם טוב. הוא חייב להתחשב גם בחופש האישי מסנקציה פלילית מזה ובשלום הציבור מזה.

מהי בדיקת עובדות וכיצד היא נעשית

לצורך קביעה, אם ננקטו לפני הפרסום אמצעים סבירים כדי להיווכח אם הפרסום הוא אמת או לאו, יש ליישם עובדות המוכחות מבחן אובייקטיבי. המדובר, בלשונו של השופט שמגר, ב"רמת ההתנהגות הדרושה". לכאורה אין כפשוטם של הדברים הללו. עובדה אינה יכולה להיות ררהור, או מחשבה, או הנחה, אלא משהו ממשי, משהו שאפשר היה לראותו או למששו, או דברים שפלוני אמר ואפשר לצטטם כיאות. כשעוסקים בדעותיו של אדם והתבטאויותיו, תחום שאינו תמיד קל להוכחה כמו עובדות שניתן לראותן בעין, האמצעים הסבירים שיש לנקוט הם בראש וראשונה בירור עם הנוגע בדבר, ובוודאי לא רק עם מי שעשוי להיות בר-פלוגתא שלו. בירור כזה עולה גם בקנה אחד עם דוקטרינת ההגינות. ואולם, בית המשפט העליון אמר בהודמנות אחת בנושא זה, כי "אין אנו באים לקבוע עם זאת, שקבלת תגובה מן הנוגע בדבר היא האמצעי הסביר היחיד שיש לנקוט בכל מקרה. לעתים ניתן ללמד על דעותיו של אדם מפרסומים קודמים שלו עצמם, ככל שישנם כאלו."

אולם היה מקרה, שבו תיארו שני עתונאים בכתבותיהם תיאור שהתיימר להיות עובדתי "... ללא שמיעת תגובתו של התובע וללא חקירה ודרישה נוספים... בנסיבות אלה ברי שהנתבעים לא נקטו

גדרשות ראיות בעלות משקל רב וכבד יותר ממה שדרוש במשפטים אזרחיים רגילים.

כרם, אל נשכח את יסוד "העניין הציבורי", שעל הנתבע להוכיחו כל אימת שהוא מוצא את עצמו על ספסל הנתבעים או הנאשמים. על-פי פסיקת בתי המשפט, מושכל ראשון הוא, כי עניין ציבורי הוא מושג אחד, ואילו התעניינות הציבור היא עניין אחר (ואמנם, בנוסח המקורי של החוק דובר על "עניין לציבור" ורק מאוחר יותר הוסב ביטוי זה ל"עניין ציבורי").

אם נביא דוגמה קיצונית, הרי הציבור בוודאי מתעניין ברכילות על חייהם של עובדי הציבור ונבחרי; על דעת איש לא יעלה לומר, כי מכאן נובע, שלפרסום הרכילות נודע עניין ציבורי. עניין ציבורי הוא מושג שבמישור המדיניות השיפוטית, משום שבית המשפט — ולא אחר — הוא הקובע אימתי יש עניין ציבורי ואימתי אין. ברור שבית המשפט בתוך עמו הוא יושב; ובגדר זה הוא לוקח בחשבון גם — ואולי בעיקר — את המוסכמות החברתיות הקיימות בזמנו ובמקומו. ואולם עדיין בית המשפט הוא הקובע, ממש כשם שבית המשפט הוא הקובע את הרמה של האדם הסביר, למשל.

אם למפרסם הפרטי יש סידרת הגנות הקבועה בחוק, הרי לעולם אי אפשר לתבוע את המדינה בתביעה של הוצאת לשון הרע.

השבעת שופטים חדשים בבית הנשיא

האם יכול העתון להסתתר מאחורי הגנת "אמת ועניין ציבורי", כשהידיעה מדוייקת אך הכותרת מעליה שגויה ומשפילה את התובע? לא. הוא אינו יכול.

פסיקת בית המשפט בעניין זה חד-משמעית ועקבית: קורא העתון הרגיל אינו מנתח את אשר מגישים לו ניתוח מדוייק, והרושם הכללי הוא הקובע. רושם זה מושפע מאד מסדר הדברים: אם נוצר רושם מסוים בתחילתה של כתבה, הוא לא יימחק על נקלה על ידי דברים אחרים המופיעים בהמשכה. בכתבה שבה עורכבו קביעה עובדתית והבעת דעה כאופן שהקורא אינו יכול להפריד ביניהן — די בכך כדי לחייב את המפרסמים. די בכך שלשון הרע מופיעה רק בכותרת.

כותרת, מעצם טיבה וצורתה, מחייבת אמנם קיצור מירבי. ואולם, על אף שמדובר בתמצית, על הכותרת לשקף נאמנה וללא הטעיה את תכנה של הידיעה שבאה בעקבותיה. הכותרת היא בבחינת יחידה עצמאית, החייבת לשקף נכונה את העובדות. לפיכך, במקרה של משפט על הנתבע להוכיח "אמת דיברתי" לגבי הכותרת לחוד. אין לראות בה חלק אינטגרלי של המאמר, ומשהוצדק המאמר כולו, אין בכך כדי להצדיק את הכותרת. מותר לכתוב שפלוגי נאסר על ידי המשטרה המאשימה אותו כביצוע גניבה, אבל אסור להכתיר ידיעה זו כי פלוגי הוא גנב, אם הכותב אינו יכול להוכיח, כי פלוגי הוא גנב.

זאת ועוד, כותרת מטעה עלולה להטעות גם את אלה שטורחים וקוראים את הכתבה כולה, שכן קריאת כתבה נעשית לאור הרושם המוטעה שהטביעה כבר הכותרת בקורא. הכלל הוא, שאין להוציא דברים מהקשרם, ויש לראות את הידיעה בשלמותה כדי לבחון אם יש בה משום לשון הרע. אולם, הכוונה לקטעים בעלי מעמד שווה בתוך אותה כתבה ולא לכותרת.

כבוא בית המשפט לקבוע אם יש בכתבה משום לשון הרע, אין צורך לפרוק לגורמים, על כותרותיה, התבטאויותיה או צילומיה, אלא יש להתייחס לכתבה, לדון בה כמיקשה אחת ולהתרשם ממנה כפי שהיא מתרשם ממנה הקורא הסביר, שאליו מופנית הכתבה. לכותרת של כתבה יש חשיבות ומשקל סגולי, העולים על זה של הכתבה כולה. הכותרת אמורה להציג בתמצית את נושא הכתבה, ועליה להיות מושכת כך, שהקורא לא ידלג על הכתבה אלא ירצה לקרוא את כולה. הן הכותרת והן תמונה המתפרסמת יחד עם הכתבה מהווים את כוח המשיכה של הכתבה. תפקידה העיקרי של כותרת בעתון הוא ללכוד את עינו של הקורא. אנשים רבים קוראים את הכותרות בלבד, המושכות את העין על ידי מעמדן החזותי המיוחד, המתבטא בעיצובן ומיקומן. אם הן אינן משקפות נאמנה את האמת, הן עלולות להטעות, לפגוע ולגרום נזק לנוגעים בדבר.

הגנות תום לב

קבענו לעיל כי ההגנה המוחלטת למפרסם היא הוכחת האמת בפרסום והעניין הציבורי שבו. אף על פי כן, החיים מלמדים כי לעתים נכשל המפרסם בתום לב, הראוי להגנה מוחלטת או להגנה ניכרת, בפרסום אי אמתי. כללית, החוק בישראל אינו נוטה חסר למפרסמים לשון הרע שכזו ופסקי-הדין שניתנו בנושא זה נטו לפרש את החוק בדרך כלל נגד המפרסמים.

באמצעים סבירים להיווכח אם יש אמת בפרסום אותו חלק שנמצא שאינו אמת.

במקרה אחר, הזהיר מדען את רקטור האוניברסיטה העברית במכתב שהיו לו ששה העתקים, כי פלוגי במוסד האקדמאי הוא מדרוך לחיזה של אשה החיה עמו כידועה בציבור, ודבר זה מנוגד לכללים כיוון שיש כאן עירוב תחום אישי בהדרכה ובשיפוט עבודה מדעית. המדען המליץ למנות ארבעה בודקים לחיזה של המועמדת במקום שניים כרגיל ולחייב דיון בעל פה בתוצאות ובתורת הנבחנת בחיזה. כתגובה על מכתב זה הגישו המנחה והאשה תביעה על הוצאת לשון הרע, לאור פגיעה "במשרתם, במשלה ידם ובמקצועם." בית המשפט העליון קבע, כי הנושא הנדון, אשר יש לו השלכות על מעמדו, שמו הטוב ויוקרתו של מוסד אקדמי חשוב ועל משקל התארים האקדמיים שהוא מעניק, הוא בעל "עניין ציבורי". אשר לבדיקת העובדות במקרה האמור, נכון שהמתלונן לא פנה אל המנחה לבדוק אם עודנו מדריכה של המשיבה. אך התשובה לשאלה אם אכן נקט המערער אמצעים סבירים לצורך בירור האמת, צריכה להיבדק על פי נסיבות המקרה המסוים. המערער ניסה לשכנע את המנחה לעזוב את תפקידו, והלה גער בו על שהוא מתערב בעניין לא לו.

המבחן לפיו נבחנת השאלה אם יש בפרסום משום לשון הרע, הוא מבחנו של האדם הסביר. במשפט אחד סבר הרוב, כי די בעיני האדם הסביר בכלל, ואילו המיעוט סבר, שדי בכך אם הדברים שפורסמו נוטים להשפיל את התובע או לגרוע ממעמדו בעיני האדם הסביר המשתתף לחוג מצומצם או למגזר ייחודי שבהם מתנהלים חיי התובע. מכל מקום, המבחן אינו סובייקטיבי, לפי רגישותו האישית של התובע, אלא לפי רגישותו של האדם הסביר. לפיכך אין חשיבות לכונתו של המפרסם. בית המשפט ישקול את הסבירות.

כאשר מדובר בדיווח על מה שנתפרסם או שנאמר, יש לבדוק היטב את הכתוב. בית המשפט פסק בעניין זה, כי מי שאינו קורא נכונה דברים שבכתב, אין לומר לגבי שנקט ב"אמצעים סבירים" בטרם פרסם אותם. סבירותם של האמצעים, היא המקנה לאותה בדיקה את יסודה האובייקטיבי, שאינו מאפשר לה להיות תלויה בהכנתו הסובייקטיבית של הקורא. מי שטועה בהבנת טקסט פלוגי, בין משום המהירות שבה קרא אותו ובין בגלל חוסר הבנתו של הטקסט העומד לבדיקה, לא ייראה כמי שנקט באמצעים סבירים לשם בדיקת אמיתות הדבר שפורסם בטרם פרסומו. הזכות של העיתונאי לדווח הופכת, לעניין זה, לחובה להבין את אשר הוא מדרוש עליו, שמה ימצא, למקרה של דיווח בלתי נכון, כי לא נקט באמצעים סבירים בטרם דיווח.

כותרת שגויה היא עילה לתביעה על לשון הרע

יש ועתונאי שכתב ידיעה מדוייקת בתכלית הדיוק, לאחר שבדק אותה בדוק היטב מכל היבטיה, מופתע לקרוא אותה למחרת בעתונו תחת כותרת, שהוא עצמו אינו מבין מניין באה. בדרך כלל הוא גם אינו יודע לאן תוכלו, שהרי מי שנפגע מן הכותרת השגויה או המטעה אינו מתעניין בזהותו של נותן הכותרת. די לו כמה שראה בעתון ולא ידע היכן להסתיר את כושתו...

מכל מקום, החוק קובע כי לנתבע או לנאשם לפיו תהיה זו "הגנה טובה" אם הפרסום הלא נכון נעשה בתום לב. כדי שלא נחשב למה נתכוון המחוקק, הוא מונה שורה שלמה של מקרים שכאלה ורובם כבר הוכרעו בבית המשפט. הבה נבדוק אותם.

מקרה תום הלב הראשון הוא, כשהמפרסם (מוגנה זה יכול מלאן ולהבא נתבע או נאשם לצורך נוחות ההסבר) "לא ידע ולא היה חייב לדעת על קיום הנפגע; או על הנסיבות שמהן משתמעת לשון הרע או התייחסותה לנפגע." נשים אל לב היטב, כי יש הבדל בין "לא ידע" לבין "לא היה חייב לדעת."

נניח, דרך משל, כי מישוהו כתב סיפור דמיוני על שכונת מגורים בעיר פלוגית, ניתנת ליהודי, והוא מזכיר בו שמות דיירים ובעלי מקצוע. בין השאר הוא כותב שם דברים לא נעימים, "פוגעים" בלשון החוק, על "עורך דין ירון" הגר באותה שכונה. מה הדין אם יתברר כי באותה שכונה, שניתן לזהותה על פי הכתוב, אמנם חי עורך דין בשם כזה? לכאורה, המחבר אינו יודע ואינו חייב לדעת על "קיומו של הנפגע". אולם נראה, לפי פסיקת בית המשפט, שעל הכותב חלה חובה לבדוק לפני הפרסום את האפשרות, שדמות כזו קיימת בפועל.

אכן, באנגליה ובארצות הברית לא תעמוד הגנת תום לב למי ששייבש שמו של אדם, ונמצא מוציא לשון הרע על מי ש"לא ידע" על קיומו. במקומות אלו פרסום לשון הרע על נפגע, שנבע משיבוש בכתובת שם הנובע מטעות דפוס, יש בו כדי להטיל אחריות על המפרסם. בישראל, ייתכן שהמפרסם לא ידע על קיום הנפגע משום שהאיש ששמו נתפרסם, תוך שיבוש שמו, הוא אדם שאינו ידוע לו. אולם, מכיוון שהחוק מבחין בין מפרסם ש"לא ידע" על קיום הנפגע לבין מפרסם ש"לא היה חייב לדעת" על אודותיו, נתקל הכותב במכשלה קשה. בישראל מציבות המלים האחרונות מבחן אובייקטיבי. כלומר, השאלה היא אם אדם סביר במקומו של המפרסם צריך היה, בהתחשב בנסיבות העניין, לדעת על קיום הנפגע. מ"ל, המפרסם דברים על עורך-דין בישראל — נקבע בפסק-דין עקרונות בנושא זה — אינו יכול לטעון, כי לא חייב היה לדעת על קיומו של אותו עורך-דין. מספרם של עורכי-הדין בישראל אינו כה רב, ובחינה פשוטה יחסית מגלה את שם.

על כן, סופר הכותב בישראל סיפור דמיוני על עורך-דין פלוגי, עליו לברר תחילה אם עורך-דין בשם זה מצוי בישראל. אין זו טענת הגנה, אם יטען הסופר שלא ידע על דבר קיומו של עורך-דין. עליו לברר ולדעת. במקרה של דיווח על פסק-דין שניתן בבית משפט, על המ"ל לנקוט באמצעים סבירים כדי להבטיח, כי הדיווח יהיה נאמן וכי במהלך העברת פרטי הכתבה מעטו של העתונאי הקורא את פסק-הדין המקורי אל דבר הדפוס המופיע בעתון, לא יחולו שיבושים וטעויות. ממילא לא תעמוד לעתונאי הגנה, כאשר לא קרא כלל את פסק-הדין אלא שמע על תכנו מכלי שני או שלישי, שכן אז לא נקט לפני הפרסום אמצעים סבירים להיווכח אם אמת הוא או לא.

מקרה תום הלב השני בחוק שלנו הוא, כש"היחסים שבין (המפרסם) לבין האדם שאליו הופנה הפרסום הטילו עליו חובה חוקית, מוסרית או חברתית לעשות אותו פרסום" (נשים אל לב, כי בחוק הגנת הפרטיות, המאוחר מחוק איסור לשון הרע, נוספה הגנת תום הלב גם במקרה

שהפרסום מטיל על המפרסם חובה "מקצועית").

הגנת תום הלב תלויה אפוא בקיום הדדיות בין הפוגע לנפגע. אולם בעניין זה כבר קבע בית המשפט, שאין לומר כי על עתון מוטלת חובה לפרסם בשל תפקידו כמחנך הציבור. חובה המצויינת בסעיף הנ"ל איננה קמה כל אימת שהציבור עשוי להתעניין בידיעה שפורסמה, אלא רק כשעניין הציבור דורש את הפרסום, כמו למשל כאשר נשקפת סכנה לחיי אדם או כשרמאי מתהלך מבית לבית ורצוי להעמיד את הציבור על סכנתו. אולם המגמה היא לצמצום ההגנה, ויש לבדוק כל מקרה בדקדקנות בטרם נכיר בחובה מצד עתון לתת פומבי לידיעה, העלולה להיות בלתי נכונה ולגרור לאדם נזק רב. העובדה, שהמפרסם האמין בתום לב שחלה עליו חובה לפרסם את הדבר, אינה רלוונטית. על בית המשפט להשתכנע, שיש בדבר שפורסם "עניין" כה חיוני, שמאליה מתבקשת המסקנה שבפרסום היה משום מילוי חובה על ידי המפרסם. בכלל, ביחסים רגילים בין עתון לבין קוראיו אין עליו חובה מיוחדת לפרסם דברים בעלי עניין ציבורי. דברים אלה פסק בית המשפט במקרה, שבו עתון פרסם ידיעה על אי-מכירת מכונית של מנהל חברה ציבורית ועל הסיבות לכך. העתון ניסה להישען על הגנת תום הלב הדנה ב"חובה" לפרסם וטען, שהיחסים בינו לבין קוראיו מטילים עליו חובה כזו, כלומר לפרסם את הידיעה. אולם, המשיך בית המשפט ופסק, אין חובה כזאת כשמדובר בפרסום ידיעות כוזבות. ומכל מקום, עתון רשאי להביא מידע, אך אין הוא חייב חובה חוקית, ציבורית או מוסרית לעשות זאת. אם התלית לפרסם, הרי הוא האחראי לפרסום. היתה הידיעה שפורסמה נכונה — אין חשיבות במי היא פוגעת; אך אם אינה נכונה ופרסומה לא נעשה בתום לב, יהיה העתון אחראי כלפי כל אדם שנפגע על ידי הפרסום.

פרסום המבקש להנות מהגנת הסעיף האמור, הדין ב"חובה חוקית, מוסרית או חברתית" לעשות את הפרסום, צריך להיות בתום לב. כלומר מתוך אמונה כנה בנכונות הדברים, והוא חייב להיות מוגבל לאותם אנשים שכלפיהם יש לו חובה חוקית, מוסרית או חברתית. אין הגנה זו חלה כשהפרסום הוא כלפי כל העולם. למשל, יש לעתון חובה ציבורית או מוסרית להוקיע את התופעה של הפשע המאורגן ואת הסיבות מדוע המשטרה אינה מצליחה להתמודד עמו ביעילות הרצויה. עם זאת, חובה זו אין בה כדי להעניק זכות לפרסם על פלוגי דברים, אשר המפרסם יודע או חייב לדעת, שאין בידיו להוכיחם. היחסים הרגילים שבין עתון לבין קוראיו אינם מטילים עליו חובה מיוחדת לפרסם דברים בעלי עניין ציבורי, ועל כן אף אינם מקנים לו חיסיון מפני פרסום דברים בלתי נכונים. על המפרסם, המבקש לחסות בצילה של הגנה לפי סעיף זה, להצביע על היותו של הפרסום "עניין" כה חיוני, שמאליה מתבקשת המסקנה, שבפרסום הדבר היה משום מילוי חובה מוסרית או ציבורית או חוקית על ידי המפרסם. הנתבע זכאי להגנה האמורה רק בהתקיים יחס של הדדיות בינו לבין האדם או האנשים שעליהם פורסמו הדברים. אם מבקש עתון לזכות בהגנה כנגד פרסום ידיעה בלתי נכונה על התנהגות פלילית של הנפגע, עליו להצביע על קיומן של נסיבות חריגות, המצביעות על אי-יכולתן של רשויות המדינה המופקדות על כך לטפל בידיעה נושא הפרסום.

אגב, החוק אינו מבחין בין זכותו של הפרט לזכותו של עתון ליהנות

חוק לשון הרע, תשכ"ה-1965*

פרק א': כרשנות

1. לשון הרע היא דבר שפרסומו עלול —
- (1) להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם;
  - (2) לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו;
  - (3) לפגוע באדם במשרתו, אם משרה ציבורית ואם משרה אחרת, בעסקו, במשלח ידו או במקצועו;
  - (4) לבזות אדם בשל מוצאו או דתו;
- בסעיף זה, "אדם" — יחיד או תאגיד.

לשון הרע מהו

2. (א) פרסום, לענין לשון הרע — בין בעל פה ובין בכתב או בדפוס, לרבות ציור, דמות, תנועה, צליל וכל אמצעי אחר.

פרסום מהו

(ב) רואים כפרסום לשון הרע, בלי למעט מדרכי פרסום אחרות —

- (1) אם היתה מיועדת לאדם וזולת הנפגע והגיעה לאותו אדם או לאדם אחר וזולת הנפגע;
- (2) אם היתה בכתב והכתב עשוי היה, לפי הנסיבות, להגיע לאדם וזולת הנפגע.

דרכי הכנת לשון הרע

3. אין נפקא מינה אם לשון הרע הובעה במישרין ובשלמות, או אם היא והתייחסותה לאדם הטוען שנפגע בה משתמעות מן הפרסום או מנסיבות חיצוניות, או מקצתן מזה ומקצתן מזה.

4. לשון הרע על חבר בני אדם או על ציבור כלשהו שאינם תאגיד, דינה כדין לשון הרע על תאגיד, אלא שאין בה עילה לתובענה אזרחית או לקובלנה.

לשון הרע על ציבור

5. לשון הרע על אדם שפורסמה אהרי מותו, דינה כדין לשון הרע על אדם חי, ורואים כנפגעים את בן-זוגו של המת, ילדו, הורגו, אחיו ואחותו.

לשון הרע על מת

פרק ב': אחריות ותרופות

6. המפרסם לשון הרע, בכוונה לפגוע, לשני בני-אדם או יותר וזולת הנפגע, דינו — מאסר שנה אחת.

לשון הרע — עבירה

7. פרסום לשון הרע לאדם אחד או יותר וזולת הנפגע תהא עוולה אזרחית, ובכפוף להוראות הוק זה יחולו עליה הוראות הסעיפים 2 (2) עד 15, 58 עד 61 ו-63 עד 68 לפקודת הנייקים האזרחיים, 1944¹.

לשון הרע — עוולה אזרחית

8. עבירה בשל לשון הרע לפי חוק זה תהא בין העבירות שבהן רשאי הנפגע להאשים על ידי הגשת קובלנה לבית המשפט.

קובלנה

9. (א) נוסף לכל עונש וסעד אחר רשאי בית המשפט, במשפט פלילי או אזרחי בשל לשון הרע, לצוות —

צווים נוספים

- (1) על איסור הפצה של עותקי הפרסום המכיל את לשון הרע או על החרמתם; צו החרמה לפי פסקה זו כוחו יפה כלפי כל אדם שברשותו נמצאים עותקים

* נתקבל בכנסת ביום כ"א בתמוז תשכ"ה (21 ביולי 1965); הצעת החוק ודבריה הסבר, פורסמו בה"ח 564, תשכ"ג, עמ' 286.

¹ ע"ר 1944, תוס' 1 מס' 1380, עכ"ל 93.

כפר החוקים 404, א' באב תשכ"ה, 30.7.1965

חוק לשון הרע המקורי, כך נראה העמוד הראשון של החוק, כשנתאשר בכנסת ביולי 1965. מאז עבר תיקונים שונים ובין השאר הוסב שמו מ"חוק לשון הרע" ל"חוק איסור לשון הרע"

אולם
חובה
איננה
א' רק
ו לחיי
יד על
מקרה
לולה
זאמין
בית
אליה
יסם.
יחדת
קרה,
זרית
ובה"
לומר
זאת
ידע,
אם
כונה
עשה
ז.
קית,
לומר
ותם
ה זו
רית
דוע
ובה
דע
ל'בין
גניין
ים.
על
ונה,
על
יות
תון
של
על
שא

ות:

כל עוד ... העובדות שעליהן מבוססת הבעת הדעה או הביקורת צריכות להיות נכונות, ואין די בכך שבפרשת העובדות כולה יש לעובדות הנכונות משקל דומיננטי לעומת העובדות הכוזבות.

"במקרה כזה, גם אם הדעה הובעה על נושא תפקיד שיפוטי, רשמי או ציבורי בשירות הציבורי, או בקשר לעניין ציבורי, חייב הנפגע להשלים אפילו עם מסקנה בלתי נכונה שהמפרסם הסיק מן העובדות...". אגב, הגנה זו היא מקרה טיפוסי להגנת תום הלב החלה על עתון, כשמדובר בהבעת דעה על התנהגות הנפגע ומדובר בפרסום דברים בלתי נכונים. למשל, מותר במסגרת הגנה זו למתוח ביקורת על עמדתו או פעולתו של אדם במסגרת תופש הבעת הדעה, אבל אסור לקבוע קביעה עובדתית שאינה מבוססת.

במקרה אחד טענו מפרסמים, שיש לראות בנכונותה של המועצה לשלום ישראל-פלשתיין לנהל משא ומתן עם אנשי אש"ף סימן לאנטי-ציונות. לו ציינו את העובדה שהמועצה מנהלת מו"מ כזה ואמרו שיש לראות בו מעשה או התנהגות אנטי-ציונית, אפשר היה לראות בזה הבעת דעה. אך לא כך נעשה: המפרסמים טשטשו את התחומים בין קביעת עובדה להבעת דעה וקבעו כעובדה, שחברי המועצה הם אנטי-ציונים. קביעה זו לא היתה אמת והם אף הודו בה.

מצד שני, תיאור בלתי נכון של התנהגות המוביל למסקנה יחידה, המזיקה לאדם שהתנהגותו תוארה תיאור בלתי נכון, ואין הוא מותר לקורא את ההזדמנות לשפוט בעצמו את אופי ההתנהגות שגונתה, מאחר ואין מציגים לפניו דבר לשיפוטו אלא תמונה כוזבת — הוא לשון הרע. הסעיף מעניק הגנה ל"הבעת דעה על התנהגות", אך אין הוא מעניק הגנה לתיאור עובדתי שהוא כשלעצמו אינו הבעת דעה, כשתיאור זה אינו אמת ויש בו לשון הרע.

מקרה תום הלב החמישי בחוק שלנו הוא, כשהפרסום היה הבעת דעה על התנהגות הנפגע כבעל דין, כבא-כוחו של בעל דין או כעד בשיבה פומבית של דיון בבית משפט, בבית דין או בוועדת חקירה; או הבעת דעה על אופיו, עברו, מעשיו או דעותיו של הנפגע, במידה שהם נתגלו באותה התנהגות.

עלינו לשים שוב לב, כי הגנה עין זו תינתן למוציא לשון הרע בתום לב כשהוא מביע דעה, להבדילה מטענת עובדה המשפילה או מבזה את הנפגע. אין הדעה חייבת להיות "אמת", שכן לו היתה לא היה צורך בהגנה זו כלל. אבל הדעה חייבת להתבסס על עובדות.

מקרה תום הלב הששי בחוק שלנו הוא, כשהפרסום היה ביקורת על יצירה ספרותית, מדעית, אמנותית או אחרת, שהנפגע פרסם או הציג ברבים או על פעולה שעשה בפומבי. כלומר, הביקורת יכולה להתייחס לספר או לציור או אף לכיצועה של הצגה. כמו כן תעמוד הגנת תום הלב למפרסם אם הביקורת היתה בבחינת הבעת דעה על אופיו, עברו, מעשיו או דעותיו של הנפגע, במידה שהם נתגלו באותה יצירה או פעולה.

ביקורת כזו מותר שתהיה סטירית, עוקצנית ואפילו סרת-טעם אך היא תהיה מוגנת כל עוד היא מסתמכת על עובדות. מכל מקום, גם את הביקורת חייב המפרסם להביע בתום לב, כלומר היא חייבת להתבסס על עובדות.

מקרה תום הלב השביעי בחוק שלנו הוא, כשהפרסום היה הבעת דעה

מההגנה האמורה. עתון, ככל אזרח, חב חובה להזהיר את הציבור בפני סכנה הנשקפת לחיי אדם, בריאותו או רכושו. אך אין להרחיב עקרון זה כדי ליתן הכשר כללי לכל פרסום בו שוללים את כושרם ואת יושרם של אנשי ציבור בתנהגותם בענייני הציבור. ככלל, זכותו של אדם לפרטיות מועדפת על זכותו של פלוני, ועתון בכלל זה, לחופש הביטוי, אפילו ביטוי אמת, אם אין בפרסום עניין ציבורי. החוק מגביל את נסיבות הגנת תום הלב למקרים, שבהם לנתבע אינטרס ממשי מספיק לעשות את הפרסום.

הלכה זו חלה על פרסום בעתון, המייחס לאדם מעשים פליליים — למשל, כמו מסחר בסמים, או כוונה לעבור עבירה פלילית — שלעתון או לכתבו נודע עליה. במקרה כזה על העתון לא למהר ולפרסם את ממצאיו, אלא להביא את תלונתו, קודם כל, לפני הרשות המוסמכת לטפל בה.

מקרה תום הלב השלישי בחוק שלנו הוא, כשהפרסום נעשה לשם הגנה על עניין אישי כשר של המפרסם, של האדם שאליו הופנה הפרסום או של מי שאותו אדם מעוניין בו עניין אישי כשר. לא ידוע לנו על פסיקת בית המשפט על-פי סעיף זה.

12 מקרים של הגנת תום לב

מקרה תום הלב הרביעי בחוק שלנו הוא, כשהפרסום היה הבעת דעה על התנהגות הנפגע בתפקיד שיפוטי, רשמי או ציבורי, בשירות ציבורי או בקשר לעניין ציבורי, או על אופיו, עברו, מעשיו או דעותיו של הנפגע, במידה שנתגלו באותה התנהגות.

כדי לזכות בהגנה זו יש להתייחס לשני יסודות: א. היסוד העובדתי, כלומר העובדות שבפרסום חייבות להיות נכונות; ב. יסוד הבעת הדעה — למפרסם ניתנת, בהתקיים תנאים מסויימים, הגנה מפני תביעה אפילו לא היתה אמת בהבעת הדעה. כלומר, על המפרסם דעה על הזולת חובה לגולל לפחות את העובדות העיקריות שעליהן מושתתת הבעת דעתו. לפיכך, אין לאפשר "השתרבות" או "הגנבה" של עובדות בלתי נכונות לתוך הבעת דעה, שהמפרסם מבקש לתת לה הגנה במסגרת תום הלב הדרוש לפי סעיף זה.

מי שמבקש לחסות בצל סעיף זה חייב להפריד הפרדה ברורה בין תיאור העובדות לבין הבעת הדעה על אותן עובדות. עצם הערכוב בין שני מרכיבים אלה עלול לערפל את הכתוב ולאפשר "הגנבת" עובדות בלתי נכונות ומשמיצות אל תוך הבעת הדעה. הכותב חייב לציין על אלה עובדות הוא מסתמך, ואלה חייבות להיות נכונות. משציין את העובדות, מותר למפרסם להסיק מהן את מסקנותיו בדרך של הבעת דעה עליהן אך בתנאי, שהוא מבחיר ומבדיל בין עובדה לבין מסקנה. לתאר באופן נכון מה שעשה אדם ואז לומר שלדעתך התנהגות כזאת היא חסרת כבוד או שפלה — זו ביקורת שאינה יכולה להזיק, כי כל אדם יכול לשפוט בעצמו אם יש יסוד לאותה דעה או לא. אם ישנה הפרדה בין הרצאת העובדות ובין הבעת דעה בדרך הסקת מסקנה מאותן עובדות, כאילו אמר המפרסם לציבור הקוראים או השומעים: "אלה העובדות ביחס להתנהגותו של פלוני, וזו דעתי שלי על אותה התנהגות. ועתה תשפוט אתה, הקורא, אם דעתי נראית לך על פי אותן עובדות." בהצגה כזאת של הדברים אין פסול,

בעבודה עתונאית, שכן הוא דן בפרסום שאינו לציבור אלא מסירת ידיעה לעורך אמצעי תקשורת כדי שיכתן שאלת פרסומה של הידיעה. מן האמור עולה, כי הכוונה למקרה שכתב מביא לידיעת עורכו רמז לידיעה, הטעונה בדיקה ושאינה מיועדת בשום אופן לפרסום כלשונה.

ולבסוף, מקרה תום הלב השניים עשר, בו מעניק חוק איסור לשון הרע הגנה, חל על פרסום שנעשה בשידור חי ברדיו או בטלוויזיה, כשהמפרסם או האחראי לפרסום לא ידע ולא יכול היה לדעת על הכוונה לפרסם לשון הרע. ברור אפוא, שהכוונה לראיון חי, דרך משל, שבו המראיין משמיץ בו משהו בלא אזהרה מוקדמת של המראיין.

החזקות בחוק והפרכתן

עכשיו, לאחר שנחה דעתנו למקרא הרשימה הארוכה של הגנות תום הלב העומדות לנו כביכול, עלינו להיזהר. נשים נא לב לסדר הדברים: א. מתפרסם דבר, הנראה לנפגע כלשון הרע עליו. הוא יוצא ידי חובתו בהוכחת הפרסום; ב. המפרסם טוען, כי פרסם אמת שהיה בה עניין ציבורי. אם זכה בהגנתו, זכה במשפט. אם נכשל בהגנתו, עומד לפני השלב הבא: ג. המפרסם טוען, שהפרסום נעשה בתום לב. שוב חל עליו נטל ההוכחה, שהפרסום נעשה באמת משמים עשרה הנסיבות האמורות לעיל וכן, כי הפרסום לא חרג מתחום הסביר באותן הנסיבות. כאן עליו להיאבק מאבק כפול: הוא חייב להוכיח מערכת עובדות שתעלה בקנה אחד עם הגנות תום הלב וכן עליו החובה לסתור את החזקה הקבועה בחוק, שעשה את הפרסום שלא בתום לב.

אכן, חזקה כזו קבועה בחוק בשלושה מקרים ואלה הם:

ראשית, שלא זו בלבד שמה שפרסם לא היה אמת אלא שהוא גם לא האמין באמיתותו; שנית, שלא זו בלבד שמה שפרסם לא היה אמת אלא שהוא גם לא נקט לפני הפרסום אמצעים סבירים להיווכח אם אמת הוא או לאו; שלישית, שעל ידי הפרסום נתכוון לפגוע בנפגע במידה גדולה משהיתה סבירה להגנת ערכי תום הלב הנוכחים לעיל. בכל מקום, לאחר שהמפרסם הביא ראיות כדי להוכיח את ההגנות שהחוק מעניק לו, רשאי הנפגע להביא ראיות סותרות.

מסוכן? ועוד איך מסוכן. מצב זה משמיט, במידה לא מבוטלת, את ההגנה שהמפרסם מבקש להסתמך עליה. ברגע שבו הוכיח הנפגע אחת משלוש החלופות הללו, קובע החוק כי המפרסם פעל שלא בתום לב. לא די שיוכיח, למשל, כי פעל שלא בזדון. שכן היעדר זדון לבדו אינו מוכיח תום לב. כשהמחוקק קבע את רמת ההתנהגות הראויה, כמו אמון המפרסם באמיתות הידיעה או בבדיקה שבדק אותה לפני פרסומה, עדיין ייתכן שהמפרסם לא הגיע לרמת ההתנהגות הדרושה. במצב כזה הוא יהיה בחזקת אדם חסר תום לב, ושוב תחול עליו החובה להצדיק את הפרסום בנסיבות שכאלה.

אחד המכשולים הקשים שעל המפרסם להתגבר עליהם הוא הוכחת "תחום הסביר" בנסיבות הפרסום. הסבירות הזו אין פירושה, כי ההשקפה המובעת בפרסום חייבת להיות המסקנה הבלעדית, האחת והיחידה, אותה ניתן להסיק מן הנסיבות בדרך ההגיון הצרוף. יסוד הסבירות האמור משמעו, כי על הפרסום שלא לחרוג, בנוסחו ובזיקתו לאירועים עליהם הוא מתבסס, מכל קשר הגיוני אפשרי עם הנתונים. למשל, כשפלוני יכונה

על התנהגותו או אופיו של הנפגע בעניין, שבו המפרסם ממונה על הנפגע מכוח דין או חוזה והפרסום היה מוצדק על ידי אותו ממונה.

כוונת הדברים נראית ברורה והיא מתייחסת כנראה לחוות דעת מעביד על עובדו. לא ידוע לנו על פסיקת בית משפט על פי סעיף זה.

מקרה תום הלב השמיני בחוק שלנו הוא, כשהפרסום היה בהגשת תלונה לממונה על הנפגע או לרשות המוסמכת לקבל תלונות על הנפגע. ברם, בעוד הגשת התלונה בתום לב — כלומר, גם אם העובדות אינן נכונות — מותרת, פרסום דבר הגשתה של התלונה או תוכנה אינו מוגן בחוק. אך גם בכך לא די. אל נשכח כי אנו דנים בהגנות של תום לב, וזה חל אף על הגשת התלונה. למשל, עריגות בין הנפגע לבין מגיש התלונה אינה שוללת את תום הלב. אולם אם מגיש התלונה לא חשד כלל בביצוע מעשה עבירה, אלא התלונה באה רק כאמצעי נגד הנפגע במסגרת מריכותיהם, לא תעמוד לו טענת תום הלב.

לעומת זאת, אין שוללים את הגנת תום הלב אם הדבר שפורסם לא היה אמת, אך המפרסם האמין באמיתותו. במקרה כזה אין המפרסם אף חייב לנקוט אמצעים סבירים להיווכח אם אמת בגירסתו או לא: הרי אין להעלות על הדעת, כי כל אימת שעולה חשד בלבד של פלוני, עליו לאמת את החשד תחילה עם החשוד עצמו. אין גם לדרוש, כי יערוך חקירות פרטיות או כיוצא באלה פעולות, לפני פנייתו למשטרה. בכגון אלה, הפנייה למשטרה היא הפעולה הטבעית והסבירה ביותר, ואין להלין עליה. אדם, המתלונן בפני המשטרה על עבירה שלפי אמונתו בוצעה על-ידי פלוני, זכאי להגנת החוק, גם אם מסתבר, כי אמונתו מוטעית היא, שכן בנסיבות אלה ראוי הוא, כי האינטרס הפרטי של הנפגע יפנה דרכו לאינטרס הציבורי, שאם לא כן יחששו בני הציבור להגיש תלונות.

לעומת זאת, אם המתלונן אינו מאמין באמיתות תלונתו וידוע כי אינה אמת, אין כל אינטרס ציבורי להגן עליו ולעודד התנהגות שכזו. במקרה אחד, פסק בית המשפט, לו היה המתלונן מציג חשדותיו בפני אחר ולא בפני המשטרה, היה מוציא לשון הרע. כלומר, דווקא העלאת החשדות שלא בפני המשטרה עלולה היתה להיראות כבלתי סבירה בנסיבות כגון אלה. חוסר אמונה באמיתות הדברים אינו עולה בקנה אחד עם תום הלב לעניין ההגנה הקבועה בחוק. אם המתלונן מאמין באמיתות תלונתו, ועצם הגשת התלונה נעשה מתוך רצון לפגוע, הרי הוא מונע על ידי מוטיב מרושע אך לפי מיטב אמונתו דברי התלונה עצמם אמיתיים הם. ואכן, היה מקרה בו התלונן אדם על שכנו באזני המשטרה, לאחר שחשד כי הלה גנב, אף כי היה בלבד על אותו שכן בלי שום קשר לחשדותיו. במקרה כזה תעמוד למתלונן הנתבע ההגנה האמורה, כי מטרתה להגן על בני הציבור המדווחים על עבירות שנעברו.

מקרה תום הלב התשיעי בחוק שלנו הוא, כשהפרסום היה דין וחשבון נכון והוגן על אספה פומבית או על אספה או ישיבה של תאגיד, שלציבור היתה גישה אליה והיה בפרסומו עניין ציבורי. נראה, שהדברים מדברים בעד עצמם. משמעותם, שעתן רשאי להסתמך על הגנת תום הלב גם אם פרסם דברים שלא היו אמת, אם נאמרו בנסיבות המתוארות לעיל. מקרה תום הלב העשירי בחוק שלנו הוא, כשהפרסום הוא גינוי או הכחשה של לשון הרע שפורסמה קודם לכן.

מקרה תום הלב האחד עשר המגן על המפרסם בחוק שלנו חשוב מאד

העברת שידור חי בטלוויזיה

ההכחשה מתפרסמים כנדרש, עשוי הפרסום האמור להביא להקטנת שיעור הפיצויים שיוטלו על המפרסם. יושם אל לב, כי פרסום מתקן או מכחיש שכזה חייב להיות מצדו של הנפגע, אסור שיכלול לשון הרע או תוכן בלתי חוקי כלשהו, ויש לפרסמו בכותרת מתאימה, במקום, במידה, בהכלטה ובדרך שבה פורסמה לשון הרע ותוך זמן סביר מקבלת הדרישה. החוק הביא בחשבון, כי תיקון או הכחשה כזו לא יהיו לעולם ארוכים כמו הפרסום המקורי. לכן נקבע, כי עליהם לא לתרוג מתחום הסביר בנסיבות. אגב, במקרה שבו הפרסום הפוגע היה בעתון המופיע בתדירות של פחות מאחת לשבוע, רשאי הנפגע לדרוש שהפרסום המתקן או המכחיש ייעשה גם בעתון יומי. נשים היטב אל לב, כי מדובר בשלב זה בפרסום תיקון או הכחשה מצד הנפגע, שהחוק מחייב את המפרסם לפרסמה כדי שלא תישלל ממנו הגנת

"שודר" או "גנב" בשל כך שאיחר ביום אחד בפרעונו של חוב. מכל מקום מפרסם, שאינו נוקט אמצעים סבירים כדי להיווכח אם יש אמת בפרסום אם לאו, מוחזק כמי שפעל בחוסר תום לב, ואם אינו מסוגל לסתור את החזקה בהוכחת נסיבות המצדיקות את דרך הפעולה שנקט או את אי נקיטת הצעדים שהתחייבו, הרי תעמוד החזקה על כנה. עכשיו נניח, כי עברנו את המכשולים הראשונים. עדיין נותרה מכשלה אחת חשובה לפני שיתבעו את המפרסם לדין. מי שנפגע על ידי פרסום באמצעי תקשורת — דהיינו עתון או רדיו או טלוויזיה — פונה לאחר הפרסום למי שהחליט בפועל על הפרסום או לאחראי על אמצעי התקשורת ודורש ממנו לפרסם תיקון או הכחשה מצד הנפגע. דרישה כזו חייבת להיות מופנית בכתב, תוך זמן סביר, על ידי הנפגע. החוק אינו אומר מהו "זמן סביר", והדבר ייבחן לפי נסיבותיו. אם התיקון או

הגיע אליהם מידע המוכיח כי פלוני קיבל חנינה ושחרר מן הכלא בעקבות התערבותו של ראש הממשלה מנחם בגין, מפני שתרם סכומי כסף גדולים לליכוד ולתנועת החרות. לימים נתברר, כי המידע שהגיע לידיעת הח"כים היה מוטעה. בית המשפט העליון דחה תביעה וזרעור בתיק האמור, לאחר שהעתון המפרסם הסתמך על חסינותם המוחלטת של חברי הכנסת, המשתרעת גם עליו. אמת, קבע בית המשפט, פרסום שכזה אינו מהווה עילה למשפט פלילי או אזרחי. החוק מעניק זכות יתר (פרויווילגיה מוחלטת) למפרסם, להבדיל מזכות יתר מסויגת שדן בה הסעיף המונה את הגנות תום הלב.

המקרה השני הוא של פרסום של דברים שנאמרו בישיבת הממשלה. המקרה השלישי הוא של פרסום על ידי הממשלה או על ידי שר בתוקף תפקידו או פרסום על פי הוראת מי מהם.

המקרה הרביעי הוא פרסום כאמור על ידי מבקר המדינה או מטעמו. המקרה החמישי נותן חסינות מפני תביעה על פי חוק איסור לשון הרע לשופט, דיין, בורר או בעל סמכות שיפוטית או מעין שיפוטית על פי דין, אבל בתנאי שהפרסום האמור נעשה תוך כדי דיון בפניהם או בהחלטתם, או שהפרסום היה על ידי בעל דין, בא כוחו או עד. ברם תנאי יסוד לכל אלה הוא, כי הדברים פורסמו — דהיינו נאמרו או נכתבו — לצורך הדיון או בקשר עמו. בלי לסטות יתר על המידה מן הנושא ומן הנימוס, נציין כי הכוונה מן הסתם להערות מלוות שמות תואר לא פרלמנטריים, שהכל יכולים לשמוע באחד המעמדים הנזכרים. לולא סעיף זה היו שופטים, פרקליטים ובעלי דין נזהרים ביותר בלשונם, כל אימת שהם אומרים למי מהצדדים "אדוני משקר...", דרך משל. מכל מקום, חיסיון זה משתרע על כל צעד הננקט בקשר עם ההליך בכל שכיו, לרבות כל פנייה בכתב ומסמך הנדרש במהלך הרגיל של המשפט. אך תנאי הוא, שהפרסום אינו נעשה למי שאינם צד למשפט.

המקרה השישי נותן חסינות דומה בהליכים של ועדות חקירה. המקרה השביעי גורר את "החסינות השיפוטית" המנויה בשני המקרים הקודמים, גם על מי שמפרסם "דין וחשבון נכון והוגן על מה שנאמר או אירע... בישיבה פומבית". פה אנו עדים שוב למכשלה משפטית בלתי צפויה לגבי אמצעי התקשורת. נשים היטב אל לב למלים האחרונות. נשאל עכשיו: האם הבאת דברים שהם בעיני הכל חלק מהליך משפטי, אך לא "אירעו בישיבה פומבית", תזכה לחסינות מפני תביעה על פי חוק איסור לשון הרע?

מתברר, כי לא תזכה. היה מקרה, שבו נהג עתון כדרך שכל העיתונים נוהגים. הוא פרסם כתב תביעה, שהוגש למזכירות בית המשפט, אך טרם נדון בישיבה פומבית. לפי הגישה המחמירה, שבאה לביטוי בפסק דין אחד, חלה החסינות המוחלטת מפני תביעה רק כשהפרסום התייחס למה שנאמר או אירע בישיבה פומבית של בית המשפט. לפי הגישה המקילה, תחול החסינות האמורה גם על כתבי טענות שהוגשו למזכירות בית המשפט, ובלבד שמדובר בדיווח נכון והוגן של המצוי בהם. אולם גישה זו לא נתקבלה, והמצב המשפטי הוא, אפוא, שהגשת כתב תביעה למזכירות בית המשפט אינה נכנסת להגנת החוק משום שאינה חלק מ"דיון פומבי". הדין אינו מקנה זכייה לפרסום תוכנם של כתבי טענות,

תום הלב. אין זו ההתנצלות, התיקון או ההכחשה, שעל המפרסם לפרסמם כדי ליהנות מאפשרות הפחתת הפיצויים על ידי בית המשפט.

אימתי פרסום לשון הרע לא יהיה עילה למשפט?

עכשיו, משסקרנו את מצבו הקשה של המפרסם-הפוגע לפי חוק לשון הרע, נותר לנו לסקור את המקרים שבהם מעניק לו החוק הגנה מוחלטת על ידי מגיעת הגשת תביעה או אישום נגד המפרסם. כלומר, מדברים אנו במקרים שבהם פרסום לא-אמת או אמת שלא היה בה עניין ציבורי. שהרי כבר ראינו, שהוכחת פרסום אמת, שיש בו עניין ציבורי, מעניקה הגנה מוחלטת למפרסם.

כדי לשמור על אי אלה כללי-יסוד של ערכים, העולים בחשיבותם על זכותו של הפרט לשמו הטוב, קבע החוק שורה של פרסומים שלא ישמשו עילה למשפט פלילי או אזרחי. במקרים אלה נהנה המפרסם מזכות-יתר, כשהוא שואב את חסינותו מפני תביעה מן החסינות המקורית שהחוק נותן לגופים שונים.

ברם, תנאי לחסינות נגדרת זו הוא, שהפרסום החוזר, בין אם הוא מלא, חלקי או תמציתי, הוא נכון והוגן. האם על המפרסם לבדוק את הדברים שהוא מצטט מדברי חבר הכנסת? לא, קבע בית המשפט. בניגוד למקרה, שבו נדרש המפרסם להוכיח תום לב, כאן מדובר למעשה בהיתר מוחלט. כלפי הטענה, כי על המפרסם לבדוק את אמיתות הפרסום המקורי, קבע בית המשפט העליון, כי אין דרישה שהפרסום הקודם או המקורי יהיה נכון והוגן. יתכן אף, שאותו פרסום מקורי נעשה בכוונה רעה. כלומר, על המפרסם לא חלה במקרים כאלה החובה לנקוט באמצעים סבירים לפני הפרסום (שאינו אמת) כדי להיווכח באמיתותו. זאת ועוד: כדי שפרסום חוזר ייחשב לנכון והוגן, הוא אינו חייב להיות חזרה מילולית ואף לא חזרה מלאה של הפרסום הקודם. די שיבטא את רוח הדברים וישקף את תוכן הפרסום הקודם בצורה נכונה והוגנת. כלומר, לא יוציא דברים מהקשרם, לא יתן להם ביטוי חד צדדי או בלתי מאוזן ולא יציג אותם באור אחר או יתן להם משמעות שונה מאלה שבפרסום הקודם. מהם, אפוא, המקרים הללו, הנותנים למפרסם חסינות מפני תביעה או אישום?

המקרה הראשון הוא של פרסום של דברים, שנאמרו בישיבה פתוחה של מליאת הכנסת או שהותרו לפרסום על ידי היו"ר מישיבה סגורה של בית הנבחרים. כמו כן אי אפשר לתבוע לדין על הוצאת לשון הרע, מי שפרסם דברים שחוק חסינות חברי הכנסת, וזכויותיהם וחובותיהם, חל עליהם. הכוונה לדברים המובאים מפיו של חבר הכנסת, שהשמיע אותם "במילוי תפקידו או למען מילוי תפקידו כחבר הכנסת", ואין הכוונה לדבריו במליאה, שהרי אלה מוגנים ממילא.

ואכן, פרשנות הפסיקה היא, שלמעשה כל שחבר הכנסת אומר חסין מפני תביעה לפי חוק איסור לשון הרע, ואין על אמצעי תקשורת חובה לבדוק את אמיתות הדברים שאמר חבר הכנסת. החסינות חלה גם על פרסום של הבעת דעה, בעל-פה או בכתב, שהשמיע חבר הכנסת. נושא זה נבחן על ידי בית המשפט, שהחליט כי אכן פרסום בעתון המסתמך על דברי חבר הכנסת מוגן, ואי אפשר לתבוע בגינו בבית המשפט. במקרה מסוים נתפרסמה בעתון ידיעה, לפיה טענו שני חברי כנסת, כי

על מי חלה האחריות?

לכאורה, רשאי הנפגע מלשון הרע לבחור לעצמו את אלה שיתבע מהם פיצויים או שיבקש נגדם צו מניעה או אף את מי שיאשים בקובלנה פלילית.

אולם לגבי פרסום לשון הרע באמצעי התקשורת קובע החוק את אחריותם של המפרסמים לפי סולם מיוחד, הן מבחינה אורחית והן מבחינה פלילית, כדלהלן: ראשית, אחראי לפרסום "מי שהביא את דבר לשון הרע לאמצעי התקשורת וגרם בכך לפרסומו". מן הנוסח ברור בעליל, כי הכוונה לכתב — במקרים יוצא-דופן יהיה זה מישוהו אחר, אפילו המקור של הכתב — המביא בדרך כלל את הידיעה לממונים עליו. אחריו נזכרים בחוק "עורך אמצעי התקשורת ומי שהחליט בפועל על הפרסום". כלומר, המחוקק דאג ללכוד בהגדרה כזו למעשה את כל העורכים, שבסמכותם היה להחליט על הפרסום הפוגע: מי שהחליט בפועל הריהו, למשל, עורך הלילה התורן. ועורך אמצעי התקשורת הריהו בדרך כלל עורך ראשי, שלולא כן לא היה מקום לה"א הידיעה בהגדרה ומכל מקום הוא כולל עורך בפועל בעתון ועורך התוכנית שבה שודרה לשון הרע, כשמדובר בשידור.

ברם, מכיוון שמדובר בהגדרות משפטיות, נוסף עוד לאחראיים לפרסום גורם נוסף: "האחראי לאמצעי התקשורת", שאינו חייב להיות העורך הראשי, אלא אדם שנקבע לכך ונדרש במשרד הפנים כ"עורך האחראי", הכוונה למוציא לאור בעתון ומי שאחראי לקיומם של הרדיו והטלוויזיה, בשידור. במשפט אורחי על הוצאת לשון הרע אין המפרסם מורשה להתגונן בטענה, שנקט אמצעים סבירים כדי למנוע את פרסום לשון הרע ושלא ידע על פרסומו. הגנות אלה טובות ותופסות רק במקרה של אישום פלילי.

מן המפורסמות, שלא כל הפרסומים רואים אור מדי יום או אף מדי שבוע. במקרים של פרסומים נדירים יותר קובע החוק אחריות שונה במקצת. כשמדובר בפרסום בדפוס, למעט בעתון, הרואה אור בתדירות של ארבעים יום או פחות, יהיו אחראיים הן אחריות אורחית והן אחריות פלילית, מחזיק בית הדפוס שבו נדפס הפרסום וגם מי שמוכר את הפרסום או מפיץ אותו, אולם זאת בתנאי שידעו או שהיו חייבים לדעת שהפרסום מכיל לשון הרע.

אגב, כדי למנוע את המשך הפצתה של לשון הרע, רשאי בית המשפט, מיוזמתו או לבקשת בעל דין, לאסור או לעכב זמנית פרסום ברבים של הליכי בית המשפט ולרבות כתבי טענות ומסמכים אחרים המוגשים לו, כתב אישום וכן את עצם העובדה שכתב אישום או כתב תביעה הוגש לבית המשפט ואפילו את פסק הדין במשפט, כל עוד אינו סופי. ברם החלטות אלה חייב הוא לנמק בכך, שראה צורך בהן כדי להגן על שמו של אדם הנוגע במשפט. רק התנגדותו של הנפגע עשויה למנוע מניעת הוצאת צו איסור פרסום כזה. פרסום בניגוד לצו כאמור כרוך במאסר של שישה חודשים או בקנס. עוד רצוי שנדע, כי משפט פלילי בשל הוצאת לשון הרע, לא זו בלבד שאינו מנוע גם משפט אורחי בשל אותו פרסום, אלא שבית משפט רשאי להסתמך על המימצאים העובדתיים שכבר נקבעו במשפט פלילי ואין צורך אפוא לגבות עדויות מחדש.

תצהירים או מסמכים אחרים, המוגשים לבית המשפט במהלך דיון אורחי מבלי שהועלו קודם לכן בפני שופט בישיבה פומבית. בשלב מוקדם זה לא קיים כל חיסיון, והמפרסם דברים מתוך כתב תביעה זה עושה זאת על אחריותו.

אכן, היה עתון שנתבע על הוצאת לשון הרע בשל פרסום תוכן כתב תביעה, שהוגש לבית המשפט אך טרם נדון בישיבה פומבית. כך הוטלה עליו למעשה המטלה הבלתי אפשרית: להוכיח לא את עצם הגשת התביעה — דבר זה קל מאין-כמותו — אלא את "האמת" והעניין הציבורי שבה, דהיינו את תוכנה של התביעה עצמה! העתון לא יכול היה לעמוד במשימה זו והפסיד במשפט. לפי תקנות הארכיון, 1935, קבע בית המשפט, אין כתבי טענות "פתוחים לכל דורש" כאמור. אם אין מדובר בפסקי דין אורחיים שחלפה שנה מאז פסקתם, הם פתוחים רק לאדם המעוניין באופן ישיר באותו משפט. נוסף על כך, גם אם קיבל המבקש רשות עיון מטעמים או מנימוקים מיוחדים, אין הוא רשאי לפרסם את הדברים לצד שלישי אלא אם הורשה במיוחד לעשות כך. הנוהג בבתי המשפט, לפיו מזכירים מאפשרים לעתונאים לעיין בתיקים, אינו עולה בקנה אחד עם החוק.

כל עוד לא יקבע בית המשפט העליון אחרת, זו ההלכה. כלומר, עתון חייב להיות ער לכך, שפרסומו של כתב תביעה שהוגש כדין לבית המשפט עדיין אינו נתון לעתון חסיון מפני תביעה על הוצאת לשון הרע, ולכל היותר יהיה עליו לחפש מפלט באחת מהגנות תום הלב המצויות בחוק.

אין גם ספק, כי "דין וחשבון נכון והוגן" פירושו הצגת מהלך המשפט בכללותו ולא חלקים ממנו. אם מעיד עד בחקירה ראשית ובאותה ישיבה משמיט הצד שכנגד את עיקר דברי העד בחקירת שתי וערב, לא ייתכן שהמפרסם יפרסם רק את החלק הראשון של העדות כ"דיווח נכון והוגן". הוא הדין לגבי הוצאת דברים מהקשרם ואולי גם של אי הנמקתו של עונש קל במיוחד על עברה חמורה, דרך משל, משום שדיווח מעין זה עלול להוציא לשון הרע על השופט.

המקרה השמיני נותן חסינות למי שמביא דין וחשבון נכון והוגן על מה שנאמר או אירע בישיבה פומבית של ארגון בין לאומי, שמדינת ישראל חברה בו, של ועידה בין לאומית שאליה שלחה ממשלת ישראל נציג, של בית דין בין לאומי או של מוסד ממוסדותיה הנבחרים של ההסתדרות הציונית העולמית — הסוכנות היהודית.

המקרה התשיעי נותן חסינות לפרסום שמפרסם חייב לעשותו על פי דין או על פי הוראה או רשות של רשות מוסמכת לכך.

המקרה העשירי נותן חסינות לפרסום שהוא העתק או תמצית נכונה ממרשם המתנהל על פי חיקוק או ממסמך אחר הפתוחים על פי חיקוק לעין לכל דורש.

המקרה האחד עשר נותן חסינות לכל מי שמביא בפרסום חוזר אחד הפרסומים המקוריים, הנוכחים לעיל במקרים הראשון, השלישי, הרביעי, השביעי, השמיני, התשיעי והעשירי. בקשר לפרסומים לפי המקרה השני, מעניק החוק חסינות רק למפרסם בישיבת הממשלה והממשלה התירה את פרסומו. מכאן עולה, שמי שמפרסם דברים מישיבת הממשלה, שלא הותרו לפרסום ויש בהם לשון הרע, מסתכן במשפט.

גובה הפיצויים

החוק קובע, כי התנצלות על הפרסום, תיקון או הכחשה, מהווים שיקול בעת קביעת סכום הפיצוי. ההנחיה היא, כי מן הראוי לפסוק פיצויים שיחנכו את הקהל ויחדירו לתודעתו, כי שמו הטוב של אדם — בין אם הוא איש פרטי ובין אם איש ציבור — אינו הפקר. עם זאת, בית המשפט צריך להתחשב בנסיבות המיוחדות של המקרה ולקחת בחשבון, נוסף לטיב העוולה עצמה, גם את התנהגותו של המעורל במידה שהיתה ודונית או משולחת כל רסן; אם היה למפרסם מניע לא כשר במעשהו; את היקף ההשמצה ופרסומה; וכן את התנהגותו במשך כל זמן ניהול המשפט — ולאמוד בהתאם לכך את סכום הפיצויים.

פיצויים על הוצאת לשון הרע הם בגדר נזק כללי וחזקה עומדת לו לתובע, כי נגרם נזק לשמו הטוב או למעמדו על ידי עצם פרסום לשון הרע ללא צורך להוכיח הנזק שנגרם הלכה למעשה.

על כל פנים, בבואו לגזור את הדין או לפסוק פיצויים, רשאי בית משפט הדין בחוק איסור לשון הרע, להתחשב לטובת הנאשם או הנתבע גם באלה:

- א. לשון הרע לא היתה אלא תזרה על מה שכבר נאמר, והוא נקב את המקור שעליו הסתמך;
- ב. הוא היה משוכנע באמתותה של לשון הרע;
- ג. הוא לא נתכוון לפגוע;
- ד. הוא התנצל בשל הפרסום, תיקן או הכחיש את הדבר המהווה לשון הרע או נקט צעדים להפסקת מכירתו או הפצתו של עותק הפרסום המכיל את לשון הרע, ובלבד שההתנצלות, התיקון או ההכחשה פורסמו במקום, במידה ובדרך שבהן פורסמה לשון הרע ולא היו מסויימים.

ערכים ומדיניות שיפוטיות

הנושא של לשון הרע אינו פשוט, ואין הדין אחיד בכל המדינות. בארצות הברית, דרך משל, מתירים לאמצעי התקשורת היתר מרחיק לכת בכל הקשור לביקורת או אף לדיוח עובדתי על אישי ציבור. אם לא עלה בידי התובע על פגיעה בשל לשון הרע להוכיח, כי המפרסם גילה כלפיו התעלמות לא איכפתית בפרסום, הוא לא יזכה במשפט. בישראל לא נתקבלה הלכה אמריקנית זו, ואין אפוא לאמצעי התקשורת זכות יתור בפרסומיהם כלפי אישי ציבור מאשר כלפי כל אדם אחר.

על הפרק עומד התהליך של העמדת ערכים מתחרים שונים על כפות המאזניים ושל בחירתם. זכותו של הפרט לשמו הטוב, בכל שהיא בעלת ערך ומשקל שקשה להגויס בחשיבותם, אינה הערך היחיד שיש להתחשב בו, אף לא הערך המכריע. כנגדה עומדים הערכים, גם הם בעלי משקל וחשיבות נכבדים, של זכות הציבור לדעת ושל חופש הביטוי. יש אף דעה, הרואה בחופש הביטוי ערך עליון, בעל מעמד על-משפטי מעל לזכויות היסוד האחרות, מעמד המשליך על פרשנותו המשפטית של כל חוק חרות. לכל הדעות חופש הביטוי הוא זכות מזכויות היסוד. יש להתחשב בזכות יסוד זו ולשקול אותה ביחד עם זכות הציבור לדעת, כנגד זכות היסוד של הפרט לשמו הטוב. יש למצוא את האיזון בין אינטרסים

חברתיים מנוגדים על ידי בחירה ערכית, הנותנת את המשקל הראוי לכל אחד מאלה בהקשר הרלוונטי.

באיזון הראוי בין הערכים המתנגשים, יתן השופט משקל מיוחד בכל הקשור לחופש הביטוי הנוגע לענייני הציבור, לגופים ולאנשים הנושאים משרות ציבוריות או בתפקידים של ציבור עניין בהם. הטעם לכך הוא כפול: ראשית — חשיבותו הרבה של חופש הביטוי כתנאי חיוני למשטר דמוקרטי; שנית, גופים ואנשים הנושאים במשרות ציבוריות או בתפקידים של ציבור עניין בהם, נוטלים על עצמם מעצם מעמדם ותפקידם סיכונים הקשורים בהתנכלות לשמם הטוב.

עד לא מכבר שלטה ההלכה כי זכותו של האזרח שלא להיפגע בכבודו ובשמו הטוב עדיפה על חירותו של האזרח להשמיע את אשר עם ליבו. ברם, לא מכבר הוטל ספק בכלליותה של הלכה זו. השם הטוב וחופש הביטוי, פסק בית-המשפט העליון, מהווים אגד של זכויות והם כוללים בחובם חירויות, זכויות, תסינויות וכוחות גם יחד. בישראל לא הכיר המחוקק בזכות מוחלטת לשם טוב, תהינה נסיבות הפרסום אשר תהיינה. בדומה, הוא לא הכיר בזכות מוחלטת לחופש הביטוי, תהינה הנסיבות אשר תהיינה.

כל עוד קיים חוק, המכיר בזכותו של אדם, ששמו הטוב לא יותם, הרי הציבור כולו מעוניין בכך שזכות זו תכובד ולא תיפגע. אם מי שהוא רוצה ליהנות מחופש הדיבור ומשתמש בו בזדון או שלא בזדון, ותוך כדי כך פוגע בזכותו של הזולת — הרי אין זה בלתי צודק שישא באחריות כלפי האדם הנפגע, ואין להתריע שיש בכך משום קיפות חופש הדיבור של האזרח. הפגיעה בשמו הטוב של הפרט היא תוצאה כמעט ודאית מפרסום לשון הרע עליו. על אף זאת מותרת הפגיעה במקרים המפורטים במקרים מסויימים בחוק, כפי שהוסבר לעיל.

חוק איסור לשון הרע מהווה, מעצם טיבו וטבעו, הגבלה על חופש הביטוי והפרסום, שהוא עקרון יסוד של משטר דמוקרטי, אולם נחיצות ההגבלה נעוצה בהגנה על שמו הטוב של היחיד, נכס יקר לכל הדעות. התכרה בישראל מאגרת בתוכה פסיפס של קבוצות אוכלוסין, בעלות תפיסות עולם ואורחות חיים שונים ומגוונים מן ההיבט הלאומי, הדתי והעדתי. סביר לגרוס, כי מידת הסובלנות, המאפיינת משטר דמוקרטי, מחייבת פריסת הגנה גם על מי שנפגע על ידי פרסום כוזב בקרב המגזר או החוג שבו מתגהלים חייו, ולא דווקא בקרב החברה בכללותה.

חירות חופש הביטוי מושכת לצד פרסום כל חשד כפיללים נגד עובד ציבור; ואילו חירות צנעת הפרט מושכת לכיוון איסור הפרסום, מחשש ששום פרסום מאוחר שהחשד הופרך לא יתקן את ההכפשה אשר נגרמה לעובד הציבור על לא עוול בכפו. נקודת האיזון בין שתי חירויות אלה, כאשר אינן מתיישבות זו עם זו, עשויה להשתנות כאשר מתוספים נתונים ושיקולים חדשים. אם להתחיל מן הסוף: כאשר חשד מביא אדם להיות נדון בבית משפט, הרי למעט במקרים המיוחדים שבהם הדין מתקיים בדלתיים סגורות, גוברת יד חירות חופש הביטוי. אולם גם אלמלא הסעיף המפורש המדבר על פומביות הדין המשפטי, חירות הביטוי גוברת, משום שהיא אמצעי חשוב לפקח על מלאכת השיפוט שתיעשה כהלכה. כללית, אין הגדרה של מה הוא "עניין ציבורי".

חוק איסור לשון הרע אוסר לפגוע בכבודם של ראשי ונציגי מדינות זרות. בתמונה: נשיא ליבריה, סמואל דו, בביקור בישראל ב-1983. (לאורח אין קשר לסוגיות חוק איסור לשון הרע).

ממשלת ישראל ומדיניותה כמעשה, שבנסיונות מסוימות יש לראות בפרסומו לשון הרע כנגד "משתף הפעולה". מעשה של אדם העולה בקנה אחד עם החוק בכלל אינו יכול להיכנס להגדרה של לשון הרע.

הוראה מיוחדת בחוק העונשין "מגניבה" את הגדרות לשון הרע וההגנות מפניה לנושא יוצא דופן: חילול כבודם של גדולי מדינת חוץ. מדובר בפרסום העלול להשפיל, לחרף או לחשוף לשנאה או לבוז, מלך, נשיא, שליט, שגריר או אחד מרמי המעלה האחרים של מדינת חוץ. הוצאת לשון הרע שכזו גוררת אחריה קנס, אולם את הפרסום האמור עלול או מכוון להפריע את השלום והידידות בין ישראל למדינה אחרת, העונש המירבי הצפוי למפרסם הוא שלוש שנות מאסר.

לכאורה מדובר בעבירה רגילה ומוגדרת היטב, אלא שהסעיף הנוגע בדבר מאפשר לנאשם (מדובר במשפט פלילי בלבד של המדינה נגד המפרסם) להתגונן מפני אישום שכזה ב"צידוק או הצדק שהיו מתקבלים במשפט בשל לשון הרע על אדם פרטי". אם עלה בידי נאשם כזה להוכיח, כי הפרסום שפרסם היה אמת והיה בו עניין ציבורי או אם עלה בידי להתגונן באחת מהגנות תום הלב, יצא זכאי בדיונו.

עתונאי, האוחז בידו מכשיר כה חשוב וכה מסוכן כמו אמצעי תקשורת המגיע לידיעתם של הרבים, חייב להקפיד בברירת מילותיו ובשימוש שהוא עושה בהן, לכל יפגע בחפים מפשע ויזיק לשמם הטוב. הזכות המוענקת לעתונאי טומנת בחובה גם חובת זהירות והקפדה ביחס למלים שהוא גורם לפרסומן ברבים, שמה שימוש בלתי נאות בהן יעשה פלסטר את זכותו של האזרח להגנה על שמו.

הנוק העלול להיגרם לשמו הטוב של אדם מפרסום לשון הרע בספר הוא גדול יותר במידה משמעותית מאשר פרסום בעתון, שימי חייו ספורים הם, מה שאין כן בספר שקיומו והשימוש בו הם לתקופה ארוכה ומשמעותית.

המבחן, שבאמצעותו ייקבע אם אכן דברים מסוימים שפרסם פלוני עלולים להוות לשון הרע כלפי אלמוני, אינו מבחן סובייקטיבי. המבחן הוא אובייקטיבי במהותו, לאמור: לא קובע מה חושב הנתבע המרגיש עצמו נפגע, אלא כיצד עלולה החברה לקבל את הדבר שבאותו פרסום. לפיכך, למשל, לא ייתכן ולא ניתן כלל להעלות על הדעת, שבית משפט בישראל יגידר שיתוף פעולה של איש ציבור ב"שטחים" עם

מקורות

חוק איסור לשון הרע, תשכ"ה-1965 על תיקוני
חוק העונשין, תשל"ז-1977

ת"א חיפה 1264/79 קול נ. "מעריב"
ת"א תל-אביב 3015/79 עמ-רם נ. רשות השידור
ת"א ירושלים 803/82 בוק נ. בנק דיסקונט
ת"א ירושלים 520/83 יהושע בן-ציון נ. "מעריב"
ת"א הרצליה 231/84 קונצ'ה נ. איטן תקשורת בע"מ
ת"א ירושלים 393/86 רסקין נ. גוטליב ואח'
ת"א ירושלים 1007/86 בן-ציון נ. "מעריב" ואח'
ת"א ירושלים 1935/86 חובב נ. הוצאת מודיעין בע"מ
ת"א נצרת 991/86 יצחקי נ. "מעריב" ואח'
ת"א תל אביב 1947/88 שפירא ואח' נ. אבנרי ואח'

ע"א 90/49 בנטוב נ. קוטיק

ע"א 292/64 כהן נ. אשד

ע"א 213/69 חברת החשמל בע"מ ויעקב פלד נ. עתון "הארץ" ואח'

ע"א 250/69 הוצאת מודיעין בע"מ נ. התוקה

ע"א 552/73 רוזנבלום ואח' נ. כץ

ע"א 723/74 "הארץ" נגד חברת החשמל

ע"א 519/77 500/77 354/76 עזבון מ. שרף ז"ל נ. שרותי יעוץ כלכלי.

ע"א 698/77 ועד עדת הספרדים בירושלים ואח' נ. יעקב ארנון ואח'

ע"א 788/79 ריימר נ. עזבון רייבר

ע"א 670/79 78/80 82/80 הארץ נ. מזרחי

ע"א 475/81 זיקרי נ. "כלל"

ע"א 466/83 אג'מיאן שאהה נ. יגישה דרדריאן

ע"א 4/85 צור נ. הוכברג ואח'

ע"א 348/85 יהושע בן-ציון נ. "מעריב"

ע"א 192/87 ספירו נ. "מעריב" ואח'

ע"א 214/89 אבנרי ואח' נ. שפירא ואח'

ע"פ 364/73 זיידמן נ. מדינת ישראל

ע"פ תל אביב 989/79 בורוכוב נ. יפת

ע"פ 677/83 בורוכוב נ. יפת

רע"א 531/88 אבנרי נ. שפירא ואח'

ד"נ 9/77 חברת החשמל נגד "הארץ"